

Tradice Vánoc v naší kultuře

Do předvánočního období vstupujeme adventem (z lat. adventus = příchod), což je období čtyř neděl před Božím hodem vánočním. Advent začíná první nedělí po 26. listopadu a první neděle adventní je také začátkem katolického církevního roku. Je to doba duchovní přípravy na Vánoce, která se tradičně měla nést spíše v atmosféře kajícínosti a zároveň radostného očekávání. Advent býval pro naše předky dobou postní, v níž platily zásady střídmosti v jídle, pití i odívání, dokonce zákaz bujných zábav, tance a zpěvu. Přesto se v jeho průběhu vyskytovaly příležitosti, při nichž se přísné postní zvyky překračovaly, např. při lidových občůzkách na sv. Barboru nebo sv. Mikuláše, případně na sv. Lucii, v nichž se zřejmě skrývaly starší předkřesťanské obyčeje spojené s nadcházejícími oslavami zimního slunovratu. Advent končí na Štědrý den při západu slunce. Jeho tradičními barvami jsou červená a zelená.

Vánoce

Naše označení těchto svátků je převzato z německého Weihnachten = doslova "svaté noci". V křesťanství je tento svátek slaven až od 4. st. n. l. Podle některých pramenů byly křesťanské Vánoce umístěny do doby zimního slunovratu zcela záměrně, aby posloužily jako protiváha k pohanským oslavám zimního slunovratu, které se konaly v řadě kultur. Proč právě zimní slunovrat byl pro naše dávné předky tak významným momentem? Jedná se o dobu, kdy noc dosáhne největší délky v celém roce a právě zimní slunovrat je okamžikem, v němž dochází ke zlomu a nastává její postupné zkracování. Tento, i když předpokládaný, přesto toužebně očekávaný zvrat ve vývoji zimy byl pro naše předky významným znamením přinášejícím naději na konec mrazivých dnů a návrat jara.

Vánoce nejvíce z křesťanských svátků zlidověly a dnes jsou slaveny a dodržovány i těmi, kdo ke křesťanství mají vlažný, nebo vůbec žádný vztah. Z dnešního hlediska se nám jako nejdůležitější svátek jeví Štědrý den, který je ovšem pouze předvečerem nastávajícího Božího hodu vánočního (= 1. svátek vánoční = 25.12.). Donedávna to také byl běžný pracovní den. V lidové tradici byl Štědrý den dnem půstu, někdy dosti přísného, což vyplývá z toho, že se jedná o poslední den adventu. Kdo půst dodržel, měl podle lidových představ naději u štedrovečerního stolu spatřit zlaté prasátko. Vánoce tedy začínají na Štědrý den, ovšem až po západu slunce, což je odvozeno od skutečnosti, že pro naše předky až do 16. stol. byl počátkem dne západ slunce dne předchozího. (Proto se také mikulášská občůzka a nadílka koná již 5.12., i když svátek sv. Mikuláše je až 6.12.)

Adventní půst tedy končil na Štědrý den s východem první hvězdy, poté zasedaly rodiny ke slavnostní večeři. Tradovalo se, že počet lidí u stolu nesmí být lichý, proto se na tento večer často zvali hosté tak, aby byl počet stolovníků doplněn. Před večeří byla pravidlem společná modlitba a přání, aby se stolovníci opět sešli příštího roku ve zdraví. Večeře bývala tradičně bohatá, mívala několik chodů, přičemž ryba se jedla výjimečně, neboť byla považována za postní jídlo. Její obliba převládla až v 19. stol., přičemž zejména v Čechách zvítězil kapr. Jídla na štedrovečerní tabuli muselo být tolik, aby se všichni najedli dosyta a ještě aby zbylo - to mělo být zárukou hojnosti v příštím roce. Proto byla též snaha, aby na štedrovečerním stole bylo zastoupeno co největší množství pokrmů (maso, pečivo, ovoce, cukroví, ořechy atd.).

Část zbylých pokrmů od večere se nosila do chléva dobytka, kladla se ke kořenům ovocných stromů v sadě nebo se házela do studny, aby dávala celý rok pramenitou vodu. V těchto zvycích lze odhalit ohlas prastarých pohanských obětí vycházejících z vědomí propojení člověka s přírodou a ze snahy příznivě ovlivnit nadcházející období úkony, jež je možno nazvat magickými.

Nadílka

Právě s obdarováním dobytka a stromů může být spojena tradice štedrovečerní nadílky: obdarovány byly především děti, ale i čeled dostávala výslužku od hospodáře. Rozvinutí starší tradice vánoční nadílky ovšem kupodivu souvisí s reformací, neboť otcové reformace neuznávali křesťanské světce. Proto se v zemích, v nichž zvítězila reformace, přestaly slavít svátky křesťanských svatých a zvyk mikulášské nadílky byl přesunut až na dobu Vánoc, proto obrazně "naděloval" Ježíšek (v řadě zemí naděluje ovšem známý St. Claus, což je zkrácená forma jména Nicolaus = Mikuláš). V našem kulturním prostředí, v němž se střetly katolické a reformační tendence, se k radosti dětí udržela nadílka obojí, přičemž vánoční nadílka se odehrává v předvečer Božího hodu, zatímco ve většině evropských zemí se naděluje až ráno na první svátek vánoční (25.12.).

Jesličky – betlémy

Tradice stavění jeslí je připisována sv. Františku z Assisi, který ve snaze připomenout lidskost Ježíše Krista chtěl zachytit situaci jeho narození reálným zobrazením této scény v jeskyni nedaleko Assisi. Do ní v roce 1233 přivedl oslíka a volka a zrekonstruoval betlémskou scénu s jesličkami. Během 13. stol. se tento zvyk rozšířil i do křesťanských kostelů a záhy se začaly právě v dekoracích jeslí předvádět dramatické scény popisující narození Ježíše Krista, které často inscenovali žáci chrámových škol. Právě kvůli studentskému živlu se ovšem tyto hry stávaly postupně stále více nevázanými a rozpustilými, takže nakonec byly z kostelů vykazány na veřejná prostranství. Žáci je pak předváděli dům od domu v naději na odměnu a výslužku, což vedlo k postupnému zkracování scén a jejich zjednodušování - texty byly často zpívány. Takovýmto způsobem vznikla řada vánočních koledí.

Z církevního prostředí se jesličky rozšířily i do šlechtických a měšťanských domácností a postupně pronikly i do prostředí lidového. V lidových betlémech se vedle tradičních biblických postav objevují i postavy venkovanů, řemeslníků, pastýřů nebo ponocných, na Příbramsku dokonce horníků a betlémská krajina je zpestřena věžemi hornických šachet.

Tak se u nás na přelomu 18. a 19. století rozvinula tradice lidových betlémů zhotovovaných z nejrůznějších materiálů. Běžně byly vyřezávány ze dřeva, jsou známy ovšem i papírové, plechové, keramické, skleněné, z kukuřičného šustí, perníkové, sádrové apod.

Vánoční stromek

Zdobení vánočního stromku není v našich zemích příliš starým zvykem. Rozšířilo se k nám z Německa, kde bylo známo od 16. stol. Ve vánočním stromku je dobře čitelná symbolika života (proto obliba vždy zelených jehličnanů), ale také symbolika rajského stromu ozdobeného plody - proto je na stromek zavěšováno cukroví (někdy ovoce) a ozdoby. U nás se tento zvyk objevil až v 19. stol. a šířil se ze šlechtických do měšťanských domácností, zatímco na venkově jen zvolna vytlačoval tradiční betlémy.

Pověry

Podle lidové víry by Štědrý večer a po něm následující noc nejhodnější dobou k předpovídání budoucnosti. Po večeři se rozkrájela jablka (kříž = smrt, červivé jablko = nemoc, hvězda = štěstí, majetek, zdraví), louskaly se ořechy (podobná symbolika jako u jablek), lilo se do vody roztavené olovo, z jehož tvaru se věštila budoucnost. Nejvíce pověr se soustřeďovalo kolem případného sňatku a volby partnera svobodných dívek (pouštění skořápek po vodě, házení střevícem nebo vysekávání dřer do ledu, v nichž měla dívka spatřit tvář nastávajícího. Viz Erben: Štědrý den).

Školní zpravodaj Den světél 2015/2016

Základní škola a mateřská škola Brno, Kotlářská 4

čtvrtek 10. prosince 2015
15:30 – 17:00

Vánoční dílny – popis a jejich rozmístění

II. patro

<p>V.C Školní družina do 17:00 Irena Haladová</p>	<p>I.A Svícen z ovoce Marcela Kubičková + Bronislava Rozbořilová</p>		<p>↓</p>
<p>II.A Vánoční stromeček Irena Rousová + Iva Rubešová Rybičková</p>		<p>V.B Hvězdička – drátek, korálky Leona Pešková + Šárka Vavřínová</p>	

I. patro

<p>IV.A Čajovna Jana Pokorná + Kamila Tachovská</p>	<p>III.B Spirála Jakub Doležal + Adéla Ondrušková</p>		<p>↑↓</p>
<p>Výstava prací Školní družiny (od 9. do 14. prosince 2015) → Sborovna školy →</p>			
<p>II.B Vánoční květináč Kateřina Jelínková + Kateřina Horáková</p>			

Přízemí

<p>Školní družina Šatna pro rodiče</p>		<p>V.A Dárková krabička Alena Bodečková + Marie Pokorná</p>	<p>↑</p>
<p>Školní družina Pečení perníků Zuzana Sekerková + Hana Švábová</p>		<p>Vrátnice</p>	<p>Vstup ↑↓</p>

Výtvarná výchova (učebna se nachází v bloku B – bude značeno od vstupu do školy) – **Vánoční přání** (linoryt) – Kamila Příborská

Vánoční dílny jsou v místnostech, které nemají šedou výplň. Je u nich napsána stručná charakteristika příslušné vánoční dílny a jména pedagogických pracovníků školy, kteří dětem dílnu připravili.